

KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHISHNING HUQUQIY MASALALARI

Mirzali Miraliyevich Zaripov

Toshkent davlat yuridik universiteti tadqiqotchisi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolda hozirgi davrning eng muhim va dolzarb ijtimoiy jamiyat muammolaridan biri bo'lgan korrupsiya va unga qarshi kurash olib borishning huquqiy jihatlari bayon etilgan. Ushbu muammoning hal etilishidagi huquqiy qoliblar, tajribalar milliy davlatchiligimiz misolida ko'rib chiqilgan

Kalit so'zlar: korrupsiya, pora olish va berish, xalqaro huquq, Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Korrupsiyaga qarshi kurash haqida go qonun, iqtisodiy zarar, davlat xizmatchilari

KIRISH

Davlat va jamiyat boshqaruvini yanada demokratlashtirish hamda modernizatsiya qilish, davlat boshqaruvi sohalarini liberallashtirish sharoitida davlat xizmatchilari tomonidan poraxo'rlik, mansab mavqeini suiiste'mol qilish bilan bog'liq jinoyatlarning sodir etilishi davlat hokimiyatining obro'sizlanishiga, davlatning siyosiy, iqtisodiy, huquqiy tizimiga putur yetishiga sabab bo'ladi. Shuningdek, korrupsiyaning rivojlanishi davlat tomonidan olib borilayotgan islohotlar natijalariga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, davlat tomonidan korrupsiyaga qarshi faol huquqiy siyosat yuritilib, uning oldini olishga qaratilgan zarur normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilinmoqda.

Davlatimiz rahbari o'zining Oliy Majlisga Murojaatnomasida ushbu sohaga alohida to'xtalib, "...shu yilning 9 oyida korrupsiya bilan bog'liq jinoyatlar o'tgan yilga nisbatan 33 foizga kamaydi. Biz bunday natijalarni korrupsiyaga qarshi kurash borasidagi uzoq va davomli faoliyatimizning dastlabki samarasi, deb qabul qilishimiz, bu yo'lda yanada qat'iy ish olib borishimiz shart"¹, degan edi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Albatta, korrupsiyaning vujudga kelishi, umumiy jihatlari, o'xshashliklari va rivojlanish sabablari turli mamlakatlarda tarixiy bosqich va ijtimoiy-iqtisodiy evrilishlar darajasiga mutanosib ravishda turlicha bo'lishi mumkin. Shu sababli, korrupsiyaning oldini olish va unga

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 2017 yil 22 dekabr. – T.: "O'zbekiston", 2018. – 22 b.

barham berishning hammabop, yagona yo‘riqnomasi mavjud emasligi bois, unga qarshi universal ma‘muriy-huquqiy vositalarini ishlab chiqish amalda murakkab masala.

TADVIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Birlashgan Millatlar Tashkilotining Korrupsiyaga qarshi konvensiyasining qabul qilinishi xalqaro hamjamiyat korrupsiyaning oldini olish va ildizini quritishga dadillik bilan kirishayotganini yaqqol aks ettiradi. Mazkur Konvensiya korrupsiya bilan shug‘ullangan shaxslar jamiyat ishonchini oqlamasalar, bundan keyin ularning kirdikorlariga hech kim chidab turmasligi haqida qat‘iy ogohlantiradi. Konvensiya rivojlanishga ko‘maklashishda hamda xalqlarning farovonligi uchun halollik, huquq ustuvorligini hurmat qilish, oshkoralik kabi fazilatlar muhim ahamiyatga ega ekanligini tasdiqlaydi”². Darhaqiqat, bunday zararli hodisa barcha davlatlarda uchraydi, lekin, ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarga katta iqtisodiy zarar yetkazadi. Korrupsiya aynan ijtimoiy muhtoj oilalarga nomutanosib darajada katta zarar yetkazib, ularda davlat hokimiyatiga nisbatan ishonchsizlik paydo bo‘ladi. Natijada, ushbu oilalarning iqtisodiy rivojlanishi uchun mo‘ljallagan mablag‘lari sarf-xarajat etilmaydi. Bu, o‘z navbatida, davlatning asosiy xizmatlarini ko‘rsatish imkoniyatidan mahrum etib, tengsizlik va ijtimoiy adolatsizlikni shakllantiradi hamda xorijiy investitsiyalar oqimlarining kirib kelishiga sun‘iy to‘sqinlik qiladi.

O‘zbekistonning oldida turgan ko‘plab ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy-huquqiy muammolari orasida korrupsiyaga qarshi kurash alohida o‘rin tutadi. 2008 yil 7 iyul kuni O‘zbekiston Respublikasining “Birlashgan Millatlar Tashkilotining Korrupsiyaga qarshi konvensiyasiga (Nyu-York 2003 yil 31 oktyabr) qo‘shilishi to‘g‘risida”gi Qonuni qabul qilindi.³ Shu tariqa mazkur g‘ayriijtimoiy hodisaning oldini olish, unga qarshi kurash bo‘yicha xalqaro majburiyatlar qabul qilindi. Mamlakatimizda korrupsiyaning oldini olish va unga qarshi murosasiz kurashishning ilg‘or xalqaro standartlarga asoslangan tizimini joriy etish bo‘yicha izchil choralar ko‘rilmoqda. Sud-huquq tizimini yanada isloh qilish sharoitida korrupsiyaga qarshi kurashish davlatimiz siyosatining asosiy yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Negaki mazkur illat natijasida jamiyat hayoti izdan chiqadi, aholining davlat organlariga bo‘lgan ishonchi so‘nadi hamda eng yomoni, davlat taraqqiyotiga jiddiy putur yetkaziladi.

O‘zbekiston Respublikasida 2017 yil 3 yanvarda qabul qilingan “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi Qonunda bu illatga qarshi kurashning huquqiy mexanizmi yaratilgan bo‘lib, u davlat va jamiyat taqdiri, xalq kelajagiga, qolaversa, har bir fuqaroga daxldor bo‘lgan

² Birlashgan Millatlar Tashkilotining “Korrupsiyaga qarshi konvensiyasi”. – Nyu-York, Birlashgan Millatlar Tashkilotining giyohvand moddalar va jinoyatchilik bo‘yicha boshqarmasi, 2004. – 3 bet.

³ Korrupsiyaga qarshi kurashning dolzarb muammolari: Kollektiv monografiya / Yu I Mironov ilmiy tahriri ostida. - Volgograd: Volgograd Ilmiy Nashriyoti, 2013. – 298 p.yu

muhim normativ-huquqiy hujjat ham hisoblanadi. Ushbu Qonun asosida respublikamizda korrupsiyaga qarshi kurash bo'yicha idoralararo hamkorlikning tashkil etilishi natijasida, korrupsiyaga qarshi kurash tizimidagi bir-birining funksiyasini takrorlash va bir-biriga xalal berish kabi salbiy hodisalarga barham berish ko'zda tutildi.

Sifat jihatdan yangi bosqichi boshlandi. Xususan, korrupsiyaviy jinoyatlarning oldini olish, ularning sabablari va sodir etilishiga imkon berayotgan shart-sharoitlarni aniqlab, ularni bartaraf etish masalalariga jiddiy e'tibor qaratildi.

Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 2 fevraldagi «Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi Qonunining qoidalarini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi qarori bilan 51 ta banddan iborat, 2017-2018 yillarga mo'ljallangan korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha Davlat dasturining qabul qilinishi ham fuqarolarning ijtimoiy faolligini kuchaytirib, davlat va nodavlat tashkilotlarning korrupsiyaga qarshi kurashdagi faoliyatini muvofiqlash-tirishga xizmat qildi. rashdagi faoliyatini muvofiqlash-tirishga xizmat qildi.

Mamlakatimizda korrupsiyaga qarshi kurash borasidagi qonunchilik tizimi shakllantirilgan bo'lib, u salmoqli o'ringa ega. Mazkur yo'nalishdagi qonunchilik hujjatlari qatorida: O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, Jinoyat kodeksi (1994), Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeks (1994), Mehnat kodeksi (1995), «Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida»gi (2014), ayniqsa, keyingi yillarda qabul qilingan «Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida»gi (2017), «Davlat fuqarolik xizmati to'g'risida»gi (2022) qonunlar, 2017–2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi (2017), O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi qonunining qoidalarini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi qarori (2017), O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi (2019), «O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi (2020), «Korrupsiyaga qarshi murosasiz munosabatda bo'lish muhitini yaratish, davlat va jamiyat boshqaruvida korrupsiyaviy omillarni keskin kamaytirish va bunda jamoatchilik ishtirokini kengaytirish choratadbirlari to'g'risida»gi (2021), «2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida»gi (2022) farmonlari, Davlat fuqarolik

xizmatchilari odob-axloqining namunaviy qoidalari (2022) kabilarni alohida qayd etish o‘rinlidir.⁴

Qonunchilikda davlat fuqarolik xizmati sohasida korrupsiyaning oldini olishga doir boshqa chora-tadbirlar ham nazarda tutilishi mumkin. Bundan tashqari, korrupsiyaga qarshi kurashish mexanizmlarini shakllantirishda ishtirok etadigan tarmoq qonunchilik hujjatlari ham muhim ahamiyatga ega ekanligini ta’kidlash lozim. Shu kabi qonunlar qatorida: Byudjet va Bojxona kodekslari, “Jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga va terrorizmni moliya-lashtirishga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi, “Ijtimoiy sheriklik to‘g‘risida”gi, “Davlat xaridlari to‘g‘risida”gi, “Davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari faoliyatining ochiqligi to‘g‘risida”gi, “Tezkor-qidiruv faoliyati to‘g‘risida”gi, “Elektron hukumat to‘g‘risida”gi, “Ichki ishlar organlari to‘g‘risida”gi, “O‘zbekiston Respublikasi Davlat xavfsizlik xizmati to‘g‘risida”gi qonunlarni alohida keltirib o‘tish zarur.

2-rasm. Korrupsiyaga qarshi ichki nazorat tizimi (komplaens-nazorat)ni joriy etishning huquqiy asoslari

⁴ Karimovich, Q. Y. (2023). TARIXIY RIVOJLANISHNING TURLI BOSQICHLARIDA KORRUPSIYAGA QARSHI KURASH MUAMMOLARI. O‘ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(18), 1049-1056.

NATIJA VA MUHOKAMALAR

Darhaqiqat, agar korrupsiya sof iqtisodiy hodisa bo‘lganida edi, dunyoning eng rivojlangan mamlakatlari bu illatdan butkul xoli bo‘lar edi. Vaholanki, jahonning yetakchi ilmiy tadqiqot markazlari hamda Jahon banki ma’lumotlariga qaraganda, korrupsiya darajasi Italiyada – 57 %, Gresiyada – 31 %, AQShda – 26 %, Yaponiyada – 24 %, Buyuk Britaniyada – 22 %, Germaniyada – 21 %, Kanadada esa 19 %ni tashkil etadi. E’tiborli jihati, bu boradagi ko‘rsatkichning eng quyi darajasi bilan Daniya, Shvesiya, Finlyandiyada 8 %ni, eng yuqori darajasi – 92 % bilan Somali, Janubiy Sudanda tashkil etmoqda. BMT Taraqqiyot dasturi jahon iqtisodiyoti aynan korrupsiya holatlari tufayli yiliga 2,6 trillion dollar mablag‘ yo‘qotayotganini, jamiyat taraqqiyotining eng xavfli kushandasiga aylangan bu illatga qarshi faqat birgalikda kurash olib borishgina kutilgan samarani keltirishini bot-bot ta’kidlayotgani ham bejiz emas.

Коррупцияга қарши курашиш соҳасидаги қонун ҳужжатлари турлари:

Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси

Ўзбекистон Республикасининг қонунлари

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарининг қарорлари

Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармонлари ва қарорлари

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари

Вазирликлар, давлат қўмиталари ва идораларнинг буйруқлари ҳамда қарорлари

Маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг қарорлари

MDH mamlakatlarida ham korrupsiya darajasi juda yuqori. Shu sababli ham 2010 yili Rossiya Federatsiyasida “Korrupsiya – birinchi raqamli dushman”⁵ deb e’lon qilingan. Masalaga bunday keskin yondashuv bejiz emas, albatta.

XX asrning ikkinchi yarmiga kelib, korrupsiya muammosi alohida bir davlat miqyosi bilan cheklanibgina qolmay, balki ushbu illat davlatlar o‘rtasida keng tarqalib, xalqaro

⁵ Begmatov A.S. Korrupsiya – ijtimoiy xavfsizlikka tahdid. – T.:“Turon zamin ziyo” nashriyoti, 2016. – 5 b

muammoga aylandi. Bir mamlakat doirasida ildiz otgan korrupsiya boshqa mamlakatlarning rivojlanishiga ham o‘zining salbiy ta‘sirini ko‘rsata boshladi. Ushbu omillar xalqaro jamoatchilikning birlashib, korrupsiya muammosiga qarshi kurashishini taqozo etdi. Buning natijasida, 1994 yilning 31 dekabrda chop etilgan “Finansial Times” gazetasi dunyo aholisida korrupsiyaga oid savodxonlikni oshirish maqsadida, 1995 yilni “Korrupsiyaga qarshi kurash yili” deb e‘lon qildi. Shuningdek, BMT tomonidan (2003 yil 21 noyabr, № A/RES/58/4-sonli rezolyusiya) 9 dekabr “Xalqaro korrupsiyaga qarshi kurashishning kuni”, deb ta‘sis etilib, ushbu kun 2004 yildan boshlab alohida nishonlanib kelinmoqda.

XULOSA VA TAVSIYALAR

Hozirgi vaqtda ideal, har tomonlama mukammal bo‘lgan mansabdor shaxsni shakllantirish metodologiyasi mavjud emas. Ammo korrupsiyani keskin kamaytirish choralari ko‘rib, rivojlangan davlatlar tajribasi unga qarshi kurashish orqali iqtisodiyotni ko‘tarishga, xalqning ijtimoiy hayotini tubdan yaxshilashga erishish mumkinligini ko‘rsatadi.

Muxtasar aytganda, korrupsiya — taraqqiyot kushandasi, xavfsizlikka tahdid tug‘diruvchi xavfli jinoyat. Bu illatga qarshi huquqiy jihatdan kurashish tegishli organlarninggina emas, barchaning muhim vazifasi, ishi bo‘lishi zarur. Shundagina biz ushbu xavfni bartaraf etgan bo‘lamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 2017 yil 22 dekabr. – T.: “O‘zbekiston”, 2018. – 22 b.
2. Birlashgan Millatlar Tashkilotining “Korrupsiyaga qarshi konvensiyasi”. – Nyu-York, Birlashgan Millatlar Tashkilotining giyohvand moddalar va jinoyatchilik bo‘yicha boshqarmasi, 2004. – 3 bet.
3. Korrupsiyaga qarshi kurashning dolzarb muammolari: Kollektiv monografiya / Yu I Mironov ilmiy tahriri ostida. - Volgograd: Volgograd Ilmiy Nashriyoti, 2013. – 298 p.yu
4. Karimovich, Q. Y. (2023). TARIXIY RIVOJLANISHNING TURLI BOSQICHLARIDA KORRUPSIYAGA QARSHI KURASH MUAMMOLARI. *O‘ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(18), 1049-1056.
5. Begmatov A.S. Korrupsiya – ijtimoiy xavfsizlikka tahdid. – T.:“Turon zamin ziyo” nashriyoti, 2016. – 5 b
6. Ayrapetyan E. S. "Korrupsiyaga qarshi samarali mexanizm, uning elementlari va takomillashtirilishi" "Yosh olim", 3-son (50). 2013.
7. Abashidze A. H. Korrupsiyaga qarshi kurashda Milliy va xalqaro choralar / / xalqaro huquqshunos. 2007. № 2.